

1 Rozhovory a instrukce k rozhovorům:

1.1 Rozhovor s klientem

1.1.1 Karta č. 1

- 1) Co se ti ve tvém životě povedlo?
- 2) Co bys chtěl/a, aby se ti povedlo?
- 3) Jsi s výsledkem svého snažení spokojený/á?
- 4) Co víc si mohl/a udělat pro to, aby byl tvůj úspěch ještě větší?
- 5) Jak má vypadat tvoje životní situace za 10 – 15 let?
- 6) Jak k tomu chceš dojít?
- 7) Co děláš ve svém volném čase?
- 8) Co bys chtěl/a dělat?
- 9) Co pro tebe znamená přátelství?
- 10) Jak chápeš význam slova osamostatnění?

1.1.2 Karta č. 2

Kontext přípravy k osamostatnění:

- 1) Jaké sis představoval/a, že to bude po odstěhování z výchovného zařízení?
- 2) Znal/a si před odchodem někoho, kdo se už osamostatnil?
- 3) Přípravoval/a ses s někým na osamostatnění?
- 4) Chybělo ti něco v té přípravě?
- 5) Čekal/a si v té době nějakou větší podporu?
- 6) Slyšel/a si o individuálním plánu osamostatňování?
- 7) Dělal s tebou někdo takový plán?
- 8) Co si v té době věděl/a o předpisech, týkajících se osamostatnění?

Bydlení:

- 9) Kam ses přestěhoval/a po ukončení ústavní výchovy?
- 10) Co to bylo za byt a v jakých podmínkách si tam bydlel/a (bydlíš)?
- 11) Jak sis byt vybavil/a, uspořádal/a, bylo potřeba něco opravit, dokoupit?
- 12) Jaké tam byly (jsou) bytové podmínky?
- 13) Jaké máš teď sousedy? Jsi s nimi v kontaktu?

Finanční stránka:

- 14) Jak se ti teď finančně daří, když se teď musíš sám/a živit?
- 15) Jak si získal/a práci?
- 16) Kolik přibližně vyděláváš?
- 17) Šetříš si peníze, nebo všechno utratíš?
- 18) Plánuješ nějakou větší investici?
- 19) Jaké máš výdaje?

Vzdělání:

- 20) Jakou školu jsi dokončil/a?
- 21) Studuješ ještě?
- 22) Jak dlouho se chceš ještě vzdělávat?
- 23) Absolvoval/a si nějaký kurz?

Důležité vazby, skupiny lidí/důležití lidé:

- 24) Kdo byl pro tebe oporou po tom, když si se odstěhoval/a z výchovného zařízení?
- 25) Jsou nějaké osoby, s kterými se často a pravidelně stýkáš?
- 26) Zveš k sobě někoho do bytu?
- 27) Máš partnera/ku?
- 28) Udržuješ kontakty s někým z tvé rodiny?
- 29) Jsi členem nějakého klubu, nějaké organizace?

Závěrečná otázka

- 30) Jakou radu bys dal/a osobě, která odchází z výchovného zařízení?

1.2 Instrukce k rozhovoru (doporučení a doplňující informace k otázkám)

Zahájení rozhovoru:

Respondenta se hned na začátku zeptáme, jestli mu můžeme tykat. Následně vysvětlíme důvody a cíl rozhovoru, respondentovi zdůrazníme důležitost pravdivých odpovědí a současně mu také dáme možnost neodpovídat na otázky, na které odpovídat nechce. Rozhovor rozvíjíme směrem, který je podstatný pro naše potřeby. Respondentovi dáváme dostatečný čas na rozmyšlenou a prostor k vyjádření, nespěcháme. Odkloní-li se dotazovaný od tématu, nasměrujeme ho postupně zpět. Pokud dotazovaný některé otázky nerozumí, blíže jí rozvineme. Je-li to nutné, ubezpečíme dotazovaného, že se nemusí bát hovořit otevřeně, „chlácholíme ho“, že žádná odpověď není špatná. Motivujeme ho např. tím, že jeho zajímavou odpověď „vyzdvihneme“.

Stručný vzor zahájení:

Já jsem ..., můžeme si tykat? Přišel jsem z ... a dělám... . Rozhovor budu dělat s více lidmi a jeho cílem je zjistit informace o tom, jak vlastně probíhá a vypadá osamostatnění. Je pro mě velmi důležité, abys souhlasil/a s nahráváním našeho rozhovoru. Tvoje odpovědi budou zcela důvěrné, nikomu je nebudu přehrávat ani sdělovat, ale nahrávání je důležité, protože bych si nestihl všechno zapsat. Nemusíš se bát, je to jen pár otázek a žádná odpověď není špatná. Když na některou nebudeš chtít odpovídat, jednoduše nemusíš. Když něčemu nebudeš rozumět, klidně se zeptej. Můžeme začít?

1.2.1 Karta č. 1

1) Co se ti ve tvém životě povedlo?

(Ptáme se na dosavadní největší úspěch klienta. Pokud říká, že se mu nic nepovedlo, zeptáme se na důvody, příp. vysvětlíme, že i zdánlivá maličkost může být úspěchem.)

2) Co bys chtěl/a, aby se ti povedlo?

(Pokud neví, vysvětlíme, že každý má nějaká přání.)

3) Jsi s výsledkem svého snažení spokojený/á?

(Sledujeme postoje, resp. případnou rezignovanost, chut do života, elán, nadšení ap.)

4) Co víc si mohl/a udělat pro to, aby byl tvůj úspěch ještě větší?

5) Jak má vypadat tvoje životní situace za 10 – 15 let?

(Jde o důležitou otázku. Dotazovaný/á popisuje vlastní budoucnost. Odpověď má být co nejširší z hlediska různých aspektů života a také velice konkrétní, detailní. Je-li to

nutné, opakovaně se ho dotazujeme, abychom uslyšeli odpověď. Otázka je tvořena s cílem, aby dotazovaný/á hovořil o svých touhách, snech, přáních. Nereflektujeme např. odpovědi, že neví, že v té době už dávno nemusí žít ap.)

6) Jak k tomu chceš dojít?

(Pokud o tom již hovořil v předchozí otázce, otázku vynecháme.)

7) Co děláš ve svém volném čase?

(Pokud tvrdí, že nemá žádný volný čas, tak se ptáme na konkrétní věci, např. co dělá v pátek večer, co po práci, škole ap.?)

8) Co bys chtěl/a dělat? (Co omezuje trávení tvého volného času?)

9) Co pro tebe znamená přátelství?

(Nechceme zde slyšet fráze, ale rozdíl mezi přátelstvím a kamarádstvím tak, jak ho vnímá sám dotazovaný/á. Zajímají nás především jeho ideje a postoje. Můžeme se případně zeptat, zda měl/a či má nějaké přátele.)

10) Jak chápeš význam slova osamostatnění?

(Naším cílem je najít smysl, který má pro danou osobu pojem "osamostatnění". Nemůžeme proto nic sugerovat, napovídat. Můžeme ale dát dotazované osobě čas na rozmyšlenou: „přemýšlej, v klidu pouvažuj“. Můžeme doplnit otázkou, kdo je osamostatněná osoba?)

(Zde dojde k přechodu ke kartě 2 a doplnění detailních informací. Teprve nyní klademe otázky z této karty. Pokud jsme do ní průběžně nahlíželi, tak jenom proto, abychom si učinili poznámky u otázek, na které již dotazovaný nepřímo odpověděl.)

1.2.2 Karta č. 2

Kontext přípravy k osamostatnění:

1. Jaké sis představoval/a, že to bude po odstěhování z výchovného zařízení?

(Myslíme tím např. naivní představy v době před odchodem apod.)

2. Znal/a si před odchodem někoho, kdo se už osamostatnil?

(Můžeme si vyslechnout i nějaký příběh apod.)

3. Připravoval/a ses s někým na osamostatnění?

(Ptáme se, zda byl v té době někdo, kdo mu/jí s osamostatňováním pomáhal? Zajímají nás konkrétní osoby – např. vychovatel, učitel, přítel apod.)

4. Chybělo ti něco v té přípravě?

(Co konkrétně, příp. se zeptáme, jak by se mohl/a připravit?)

5. Čekal/a si v té době nějakou větší podporu?

(Ptáme se, zda je zklamáný, smutný, jestli to mohlo být i jinak apod.?)

6. Slyšel/a si o individuálním plánu osamostatňování?

7. Dělal s tebou někdo takový plán?

(Zajímá nás i názor, zda podle něj/ní plán k něčemu je?)

8. Co si v té době věděl/a o předpisech, týkajících se osamostatnění?

Bydlení:

9. Kam ses přestěhoval/a po ukončení ústavní výchovy?

(Zajímá nás i oblast, resp., jestli šlo o místo vzdálené, ke komu se přestěhoval/a, dále nás zajímá případná následná kontinuita stěhování atd.)

10. Co to bylo za byt a v jakých podmínkách si tam bydlel/a (bydlíš)?

(O jaké bydlení šlo – např. startovací byt, ubytovnu azylový dům apod.)

11. Jak sis byt vybavil/a, uspořádal/a, bylo potřeba něco opravit, dokoupit?

12. Jaké tam byly (jsou) bytové podmínky?

(Např. velikost a kvalita bytu, počet osob v domácnosti, statut bytu apod.)

13. Jaké máš teď sousedy? Jsi s nimi v kontaktu?

(Zajímají nás vztahy k sousedům, snášenlivost dotazovaného, případně stranění se sousedům – uzavřenost ap.)

Finanční stránka:

14. Jak se ti teď finančně daří, když se nyní musíš sám/a živit?

(Odpověď „dobře, špatně“ požadujeme rozvinout, např. proč., jak se to dá změnit, co bylo dříve lepší apod.?)

15. Jak si získal/a práci?

(Hledal si jí, byla to náhoda, musel si do ní nastoupit ap.?)

16. Kolik přibližně vyděláváš?

17. Šetříš si peníze, nebo všechno utratíš?

(Pokud řekne, že nešetří, ptáme se za co především je utrácí?)

18. Plánuješ nějakou větší investici?

(Směřujeme tím, zda to je někam do oblasti vzdělání, do bytu, životní investice apod.?)

19. Jaké máš výdaje?

(Myslíme tím rozpočtové, za bydlení, jídlo, školu apod.?)

Vzdělání:

20. Jakou školu jsi dokončil/a?

21. Studuješ ještě?

22. Jak dlouho se chceš ještě vzdělávat?

(Pokud studuje nebo hovoří o tom, že by rád/a studoval/a.)

23. Absolvoval/a si nějaký kurz?

(Napovíme – řidičák, rekvalifikace, školení apod.?)

Důležité vazby, skupiny lidí/důležití lidé:

24. Kdo byl pro tebe oporou po tom, když si se odstěhoval/a z výchovného zařízení?

(Klidně, ať vyjmenuje všechny osoby, i ty které neměli souvislost s plánem osamostatnění apod.)

25. Jsou nějaké osoby, s kterými se často a pravidelně stýkáš?

(Včetně rodičů, prarodičů, sousedů, bývalých klientů, se kterými byl/a ve výchovném zařízení apod.?)

26. Zveš k sobě někoho do bytu?

27. Máš partnera/ku?

(Sledujeme, zda si udrží dlouhodobý vztah?)

28. Udržuješ kontakty s někým z tvé rodiny?

(Pokud v otázce č. 25 již odpověděl, vynecháme.)

29. Jsi členem nějakého klubu, nějaké organizace?

(Zajímá nás vztah k tomuto členství, proč, motivace, důvody ap.)

Závěrečná otázka:

30. Jakou radu bys dal/a osobě, která odchází z výchovného zařízení?

(Toto je otázka, která musí zaznít VŽDY až na konec. Může následovat i po poděkování za rozhovor, např.: „Mám ještě poslední rychlou otázku, jakou radu...“.
Jde o otázku, která nám dá důležité informace, ale plní také úlohu výměny rolí. Teď dotazovaný vystupuje jako ten, který ví víc. Může nám poradit. Cílem je vyvolat pocit, že dotazovaného pouze nevyužíváme, naopak, že nám pomáhá a je důležitý.

Doporučení pro lepší orientaci v záznamech:

U popisu kazety (záznamu) musí být uvedeny tzv. doplňující informace: datum pořízení záznamu, jméno dotazovaného/é, věk dotazovaného, druh a název instituce kterou opustil, kdy se dotazovaný osamostatnil. Informace si můžeme nahrát nebo si je zapsat po rozhovoru. Pokud se na ně chceme dotazovaného zeptat na něco, co nás zaujalo a bezprostředně se to netýká tématu rozhovoru, uděláme to jednoznačně až po celém rozhovoru.

1.3 ROZHOVOR S VYCHOVATELEM

- 1) Kdo je podle vás osobou samostatnou?
- 2) Popište prosím konkrétní případ, ve kterém došlo k osamostatnění?
- 3) Proč se podle vás některým lidem podaří „být samostatnými“ a některým nikoli?
- 4) Jak připravujete své klienty k osamostatnění?
- 5) Vyjmenujte faktory, které podle vás brzdí proces osamostatňování?
- 6) Využíváte při procesu osamostatňování podporu a pomoc zvenčí organizace?
- 7) Které momenty jsou v procesu osamostatňování klíčové?
- 8) Co je podle vás nejdůležitější v procesu osamostatnění?
- 9) Komplikují rodinné vztahy nějakým způsobem osamostatňování?
- 10) Znáte dostatečně předpisy a normy, které se k procesu osamostatňování vztahují?
- 11) Chcete k tomu tématu ještě něco doplnit?

1.4 Instrukce k rozhovoru (doporučení a doplňující informace k otázkám)

Zahájení rozhovoru:

Po představení se poskytneme respondentovi informace o tom, z jaké instituce a proč přicházíme. Vysvětlíme důvody a cíl rozhovoru, respondentovi zdůrazníme důležitost pravdivých odpovědí a současně mu také dáme možnost „vyhnout“ se některým případným doplňujícím otázkám (na všechny základní otázky by však měl odpovědět). Rozhovor rozvíjíme směrem, který je podstatný pro naše potřeby. Jednotlivé otázky případně rozvíjíme otázkami podpůrnými. Snahou je získat co nejširší informace k danému tématu, ne důsledné trvání na konkrétní otázce, resp. odpovědi.

Respondentovi dáváme dostatečný čas na rozmyšlenou a prostor k vyjádření, nespěcháme. Odkloní-li se dotazovaný od tématu, nasměrujeme ho postupně zpět. Pokud dotazovaný některé otázky nerozumí, blíže jí rozvineme. Je-li to nutné, ubezpečíme dotazovaného, že se nemusí bát hovořit otevřeně, „ubezpečujeme ho“, že žádná odpověď není špatná. Motivujeme ho např. tím, že jeho zajímavou odpověď „vzdvihneme“.

Stručný vzor zahájení:

Dobrý den, já jsem ..., přišel jsem z ... a dělám... . Výzkum, kterého se budete účastnit, má za cíl shromáždit informace, které nám umožní zkvalitnit proces osamostatňování klientů. Naší snahou je pomoci mladým lidem, kteří opouštějí (nebo opustili) instituce náhradní výchovné péče (dětské domovy, výchovné ústavy). Rozhovor budu uskutečňovat s více pracovníky výchovných institucí a jeho cílem je zjistit informace o tom, jak vlastně probíhá, resp. vypadá proces osamostatnění. Je pro mě velmi důležité, abyste souhlasil/a s nahráváním našeho rozhovoru. Vaše odpovědi budou zcela důvěrné, nikomu je nebudu přehrávat ani sdělovat, ale nahrávání je důležité, protože bych si nestihl všechno zapsat. Nahrávání je nezbytné, aby nám nic z našeho rozhovoru neuniklo. Nemusíte se obávat, je to jen pár otázek a žádná odpověď není špatná. Nebudete-li chtít na některé mé případné dotazy odpovídat, jednoduše neodpovídejte. Když některé otázky nebudete rozumět, klidně se zeptejte a já vám jí blíže vysvětlím. Můžeme začít?

1. Kdo je podle vás osobou samostatnou?

(Doplňující otázky: Co znamená „být samostatný“? Zajímá nás definice, nikoliv historie. Chceme slyšet kompletní odpověď, zároveň se ptáme na kritéria samostatnosti, co musí samostatná osoba vědět, umět, v čem se musí vyznat apod.?)

2. Popište prosím konkrétní případ, ve kterém došlo k osamostatnění?

(Nezáleží na tom, zda se jedná o osobu, za kterou byl dotazovaný zodpovědný, resp. které pomáhal s osamostatňováním. Požadujeme podrobnější popis průběhu apod. Vyčleníme si dostatek času na případný kauzální popis.)

3. Proč se podle vás některým lidem podaří „být samostatnými“ a některým nikoli?

(Jaké jsou zdroje případného neúspěchu, jaké mohou být příčiny nezdaru? Co rozhodne o úspěchu? Komplikují např. rodinné vztahy nebo nedokončené vzdělání nějakým způsobem osamostatňování? Může mít biologická rodina vliv na jeho průběh? Mají zásadní vliv např. motivace, osobnostní rysy, vztah ke škole, k instituci či k vychovateli na proces osamostatňování?)

4. Jak připravujete své klienty k osamostatnění?

(Zda individuálně, ve skupině? Jak to funguje ve vaší organizaci a jak by to mělo případně správně fungovat? Je příprava z vaší strany dostatečná? Můžete jí v něčem zlepšit?)

- 5. Vyjmenujte faktory, které podle vás brzdí proces osamostatňování?**
(Co je nejtěžší pro osamostatnění, co brání procesu, co naopak pomáhá?)
- 6. Využíváte při procesu osamostatňování podporu a pomoc zvenčí organizace?**
(Od jaké instituce, organizace a jak? Uveďte příklad. Jakou pomoc využíváte, jakou byste chtěl/a využívat a jakou skutečně obdržíte?)
- 7. Které momenty jsou v procesu osamostatňování klíčové?**
(Vyjmenujte všechny, které znáte. Co z toho považujete za klíčové vy? Jaký je častý scénář osamostatňování?)
- 8. Co je podle vás nejdůležitější v procesu osamostatnění?**
(Respondenta necháme přemýšlet, nenapovídáme mu!)
- 9. Komplikují rodinné vztahy nějakým způsobem osamostatňování?**
(V případě, že ano, jakým způsobem? V případě, že ne, proč?)
- 10. Znáte dostatečně předpisy a normy, které se k procesu osamostatňování vztahují?**
(Řídíte se jimi, jsou pro vás podstatné, pomáhají vám nějak, nebyl by bez nich život jednodušší apod.?)
- 11. Chcete k tomu tématu ještě něco doplnit?**

Doporučení pro lepší orientaci v záznamech:

U popisu kazety (záznamu) musí být uvedeny tzv. doplňující informace: datum pořízení záznamu, jméno dotazovaného/é, věk dotazovaného, druh a název instituce ve které pracuje, léta praxe, kolika klientům pomohl/a s osamostatňováním. Informace si můžeme nahrát nebo si je zapsat po rozhovoru. Pokud se na ně chceme dotazovaného zeptat na něco, co nás zaujalo a bezprostředně se to netýká tématu rozhovoru, uděláme to jednoznačně až po celém rozhovoru.